

Zöldmarketing az élelmiszeripar szolgálatában

Cikkünk az ökoszemlélet és a fogyasztói mértékletesség tükrében kívánja megvilágítani a zöldmarketing lehetőségeit a hazai bioélelmiszer-fogyasztás növelésére, a zöldség- és gyümölcsfogyasztás dilemmájának szellemében.

A cikk a Széchenyi István Egyetemen 2005–2007 között folytatott kutatásból mutat be fáziseredményeket. Érzékeltetjük a hazai biofogyasztás indítékait, akadályait, a fogyasztói szemléletváltáshoz szükséges tényezőket, a biogazdálkodás kilátásait, és a zöldmarketing javasolható akcióirányait.

A Maslow-féle szükségleti piramis adaptációjával kitérünk a marketingkommunikáció eszközeire, majd a Porter-féle öttényezős modellt adaptálva teszünk javaslatokat a bioélelmiszer értéklánc szereplőinek stratégiai szövetségén alapuló zöldmarketing lehetőségeinek kihasználására.

Figyelemre méltó szójátékkal indul egy 2003-ban megjelent hazai cikk, amelynek szerzője a „natúrhatnám polgár” jelenségét fejtegeti. James Nash amerikai teológust idézi, aki felhívja a figyelmet a *mértékletességnek, mint az erkölcsi integritás részének* növekvő fontosságára az emberi életben. Az idézet egyetemes erkölcsi normaként kezeli a mértékletességet, de annak torzulásaira is felhívja a figyelmet – Nash gondolataiban a hatmilliárdos bolygó iránti környezettudatos felelősség esetenként mint nosztalgia, hóbort, mesterkéltnél is inkább vonzalom ölt formát. Ennek zavaró hatásaira hívja fel a figyelmet a cikk szerzője, Szvetelszky Zsuzsanna, amikor a *zöld tudás és a zöld fogyasztás* el nem hanyagolható eltéréseit fejtegeti.¹

A *zöldmarketing* mozgalom, amely az Egyesült Államokban indult útjára a kilencvenes évek elején, mind nagyobb hangsúllyal támogatja a környezetbarát megoldásokat, és különösen azok alkalmazásának nyilvánosságát.² Ez a marketingirányzat ma már nálunk is terjedőben van, mind több vállalkozás tűzi zászlajára a ZÖLD jelzőt, különös tekintettel a termék jellegére, minőségére, csomagolására, az előállítási technológiára vagy a termékből származó hulladékok hasznosítására.

A cikkünk elején hivatkozott forrás szerzője érdekes ellentmondásokon keresztül világít rá a zöldmarketing szemléletformáló felelősségére. „Aki műanyag tálban keveri a tésztát, nem azért teszi, mert megveti a kézzel faragott, öblös fatálakat, hanem mert másra nem futja neki. Akinek a fürdőszobájában bio-szemránckrém pillantunk meg, arról még ne feltételezzünk emelkedettséget.” – írja a szerző fent idézett cikkében, hangsúlyozván, hogy az öko-barát magatartás nem csupán szemlélet kérdése, hanem a lakosság többsége számára kemény pénzkérdés is. Biofogyasztási kutatásaink tanúsága szerint is ez az egyik legnagyobb gátja hazánkban a bioélelmiszer-fogyasztás terjedésének.

Nem véletlen, hogy az élelmiszeripari fogyasztás zöldmarketingje Magyarországon ma még inkább a kereskedelem, mintsem a természet és feldolgozás eszköze. A bioboltok ezernyi, változatos és többsé-

1 Szvetelszky Zsuzsanna (2003): A natúrhatnám polgár. Liget, 2003/9.

2 Philip Kotler-Kevin Lane Keller(2006): Marketing-menedzsment. Akadémiai Kiadó, Budapest, 144. o.

gében külföldi eredetű bioterméket, táplálékkiegészítőt és gyógyhatású készítményt kínálnak, miközben a hazai mezőgazdaság és élelmiszeripar termékszerkezete még mindig nagy arányban a vegyszerkezelt termékek skáláját mutatja. A kereskedelmet ez nem zavarja, hiszen széles választékára folyamatosan akad tehetős, bioszemléletű vásárló.

AZ ÖKOTREND JELEI

Különbéle trendkutató intézetek előrejelzése szerint egyre gyorsuló trend jellemzi az öketikai elkötelezettséget a vállalkozók körében. Ennek jelei a többi között a következők:

- a természetes anyagok előtérbe kerülése az építőiparban, ruházkozásban, lakáskultúrában,
- a mezőgazdasági termelés eltolódása az iparszerű kényszerűtől a természetes megoldások felé,
- energiatakarékosság és a megújuló energiaforrások növekvő használata, továbbá:
- az eldobható csomagolás visszaszorulása, a hulladékok újrafeldolgozásának fokozódása.

Az ökoszemlélet terjedésének trendje a fogyasztói tudatosság növekedésének eredménye, amelynek pozitív hatásai és negatív – elsősorban költségnövelő – következményei egyaránt jól ismertek. A fejlett EU-országokban az ökoszemlélet mindenek előtt az élelmiszeriparban hódít – a táplálkozástudatos lakosság körében szinte hagyománynak számít ma már a bioélelmiszerek rendszeres fogyasztása, mivel a biotermékek az egyes tagállamok régen kialakult ökotermelési kultúrájának köszönhetően állandó minőségben, elérhető közelségben kaphatók, az emberek tájékozottak a biokínálatról, és jövedelmi viszonyaik sem jelentenek akadályt a valamivel drágább bioélelmiszerek fogyasztásában.

BIOFOGYASZTÁSI INDÍTÉKOK

A hazai agrár- és élelmiszeripari biogazdálkodás térhódításának kezdete a nyolcvanas évekre tehető. A lassú, de fokozatos fejlődés jelének tekinthető a termékszerkezet és technológia eltolódása a vegyszermentes agrártermelés, káros hozamfokozók nélküli állattenyésztés, valamint a káros adalékok csökken-

tésére irányuló élelmiszer-feldolgozás irányába. Ezt a tendenciát a vegyszermentes termelés környezetterhelést csökkentő hatására utaló, valamint az egészségügyi prevenciót szorgalmazó reklámkampanyók egész sora támogatta – el nem hanyagolható hatással a jövő generációk sorsáért érzett egyéni és társadalmi felelősségre.

„A fejlett EU-országokban az ökoszemlélet mindenek előtt az élelmiszeriparban hódít – a táplálkozástudatos lakosság körében szinte hagyománynak számít ma már a bioélelmiszerek rendszeres fogyasztása, mivel a biotermékek az egyes tagállamok régen kialakult ökotermelési kultúrájának köszönhetően állandó minőségben, elérhető közelségben kaphatók, az emberek tájékozottak a biokínálatról, és jövedelmi viszonyaik sem jelentenek akadályt a valamivel drágább bioélelmiszerek fogyasztásában.”

Felméréseink szerint a biofogyasztás két fő indítéka az egészségkárosító hatások kerülése, és a presztízs. A két indíték esetenként együtt hat, máskor elkülönül. Az egészségi okokból biofogyasztók aggályosabb természetűek, sokat adnak a tisztaságra is, és előfordulnak közöttük hipochonderek, akik minden apróbb betegségi tünetre is érzékenyen reagálnak. A presztízs-fogyasztókat elsősorban az elégedett érzés motiválja, hogy ők megengedhetik maguknak, büszkének rá, hogy tehetősek. A kettő nem zárja ki, sőt gyakran erősíti egymást.

Elterjedt szemlélet, hogy a betegségeket külső okok idézik elő – légszennyezés, mérgezések, és a helytelen táplálkozás. A magyar egészségügy – többnyire jószándékúan és a legváltozatosabb eszközökkel – erősíti ezt a szemléletet. A holisztikus egészségfelfogás ma még csak szűk lakossági körre jellemző. A lélektani hatásokkal foglalkozó népszerűsítő és szakirodalom mind gazdagabb ugyan, de az emberek szemlélete igen lassan formálódik. A magyar egészségügy erőfeszítéseinek hatására tehát a táplálkozás és az egészségi állapot összefüggéseire irányul egyre növekvő figyelem. Az élelmiszerek címkézésén kötelezően feltüntetendő egészségkárosító komponensek gyakran ködösek ugyan, de egy-egy tudatosult információ arról, hogy mit keressünk és mit kerüljünk el, igen hamar elterjed – nagyrészt ismerősök közötti szájreklám hatására. Így alakul ki

egy-egy termékkörben valamely gyártó cég adott terméke iránti vonzalom, elutasítás vagy közömbösség a terméktartalom iránt érdeklődő fogyasztóban. A tudatos zöldmarketing erre irányítható eszközei azonban még messze nincsenek kihasználva.

Joggal merül fel a kérdés, hogy az egészségre árthatmas termék, és a tisztán biotermék között hol a háttár? Milyen élelmiszeripari termékösszetétel vagy termékminőség tekinthető bioterméknek? Erre a kérdésre – úgy tűnik – a jelenlegi gyakorlatban a biocímkezés adja meg a választ. Ez a záloga a fogyasztói bizalomnak. Az ökcímkezés élelmiszeren már nem kell keresgélni a káros összetevők arányát, nem kell eligazodni a bűvös betűk és számok rengetegében. A bioterméket fogyasztó közönség a többszörös árral fizeti meg egészség tudatát, de a tehetősebb lakosságot ez kevésbé zavarja.

A BIOGAZDÁLKODÁS KILÁTÁSAI

Az Európai Unióban több évtizedes gyakorlatra tekinthet vissza a biogazdálkodás, és a fejlett EU-országokra általában jellemző volt az áttérés állami támogatása, amelynek eredményeként dinamikus fejlődésnek indulhatott az ágazat. A fejlődés lehetősége a piaci keresletől, agrártámogatástól, környezetvédelmi törekvésektől függően tagországoként igen eltérő ugyan, de az EU magas célt tűzött ki a biogazdálkodás fejlesztése elé azzal, hogy annak területét 2010-ig átlagosan 10%-ra kell növelni. E célhoz hazánk is csatlakozott, és sürget az idő. Biogazdálkodásunk területi részaránya jelenleg mindössze 3%, néhány év alatt tehát ennek csaknem a négyszeresét kell elérni. Ez csak úgy lehetséges, ha a terjeszkedés piaci háttérét is megteremtjük – részben a hazai, részben uniós és más exportpiacokon. E törekvésnek komoly háttérét képezheti a vállalkozói, intézményi kör *zöldbeszerzési arányának növelése*.

Export esélyeink szempontjából biztató, hogy az EU-ban hiány van biotermékekből, a tagországok igényeinek mintegy felét importból kell fedezni. A hazai piacméretekhez képest ez a tény tág lehetőségeket kínál. A versenyviszonyok ismeretében esélyeink a Porter-féle *megkülönböztető stratégiában* kereszthetők, továbbá meg kell találnunk a kínálózó *respiacokat*, és az is fontos, hogy *kapcsolatépítő marketing* és

termékfejlesztés révén a nagyobb feldolgozottság, jobb minőség, szélesebb választék terén is gyors felzárkózásra legyünk képesek.

Az árviszonyok hatása

A hazai jövedelmi és árviszonyok folytán a szélesebb népeesség sajnos, ma még egyszerűen nem engedheti meg magának, hogy rendszeresen biotermékekkel éljen. Ezzel a ténnyel szemben a zöldmarketing első közelítésben tehetetlennek tűnik, mivel a helyzet megoldásának kulcsa elsősorban a hazai életszínvonal növelése lenne. Erről tanúskodik a fejlettebb EU-országok sokkal kedvezőbb biofogyasztási statisztikája.

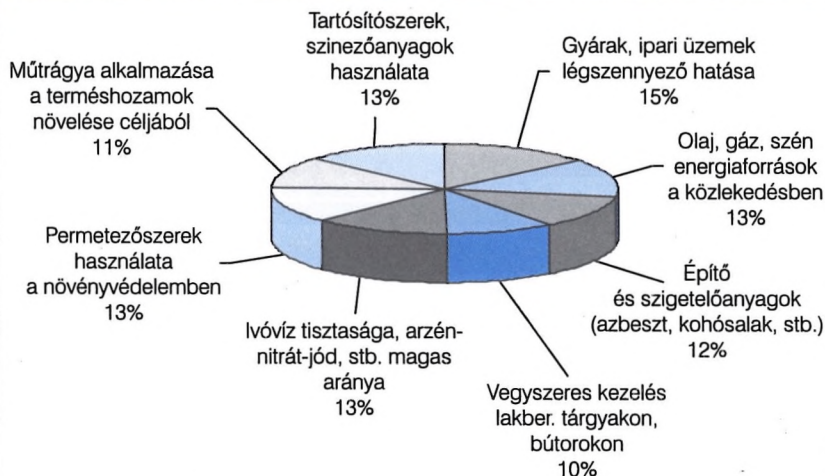
Nem szabad azonban lebecsülni a *szemléletformálás* szerepét, és ez a zöldmarketing egyik fontos feladata. Kutatásaink szerint ugyanis a megvizsgált széles mintára sokkal jellemzőbb a biotudatosság hiánya, mintsem a hátrányos anyagi helyzet miatti tartózkodás a biofogyasztástól. A megkérdezettek nagy arányára jellemző, hogy kevésbé ismerik, vagy kevésbé tartják fontosnak a mezőgazdasági vegykezelés egészségkárosító hatásait, alig ismernek biotermék-márkákat, és az sem jellemző igazán, hogy jelentős árscökkenés esetén szívesen áttálnának a biotermékek fogyasztására.

A hazai biotermékek viszonylag magas ára sokak körében valós és kemény vásárlási korlát ugyan, de a fogyasztói kosár összetételét az ő esetükben is erősen befolyásolja az ismereti szint és a szemlélet. Hogy csak egy példát említsünk: az *infomania* rohamos terjedésének köszönhetően a kevésbé tehetőcsaládokban is előfordul több TV-készülék vagy több mobiltelefon, miközben az egészségtelen táplálkozás káros hatásait esetleg csak később érzékelik. Fogyasztási szerkezetükön csak akkor változtatnának, ha meggyőződésüket valamilyen markáns külső hatás formálhatná. A Toby Smith könyvében taglalt *marketingmítosz* erősíthetné e csoport fogyasztói identitását¹, de véleményünk szerint csak akkor, ha több és tartalmasabb információ forogna közközen a hazai bioélelmiszerek választékáról, elérhetőségéről, előnyeiről. Kutatásaink szerint ugyanis hazánkban a bioélelmiszerek ismertsége még a képzetesebb lakossági rétegek körében is hiányosnak mondható. Erre a tényre alapozzuk a zöldmarketing-ajánlásainkat a bioélelmiszerek népszerűsítése érdekében.

1 Smith, T. M. ( ): A zöld marketing mítosza. Boda Zsolt könyvismertetése nyomán, Kovász, IV: évf. 1–4. szám, 2000. Tavasz-Tél, 89–94. oldal.

1. diagram

VEGYSZEREK EGÉSZSÉGGÁROSÍTÓ HATÁSA
2006. évi felmérés 571 fős mintán

A hazai biofogyasztás népszerűségének vizsgálata

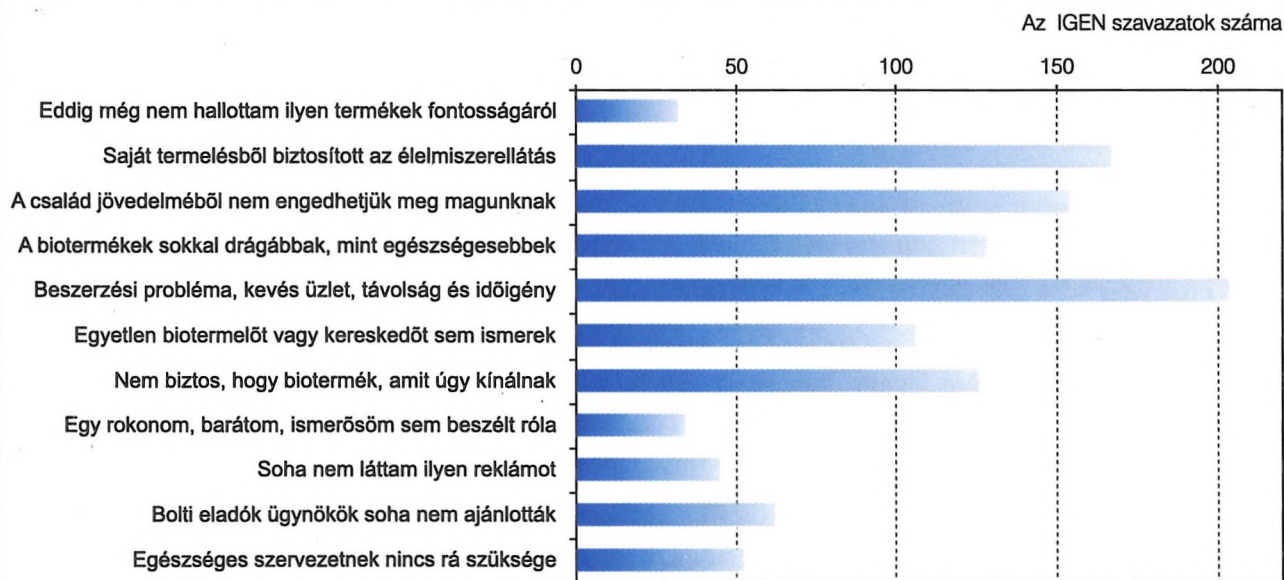
A Széchenyi István Egyetem Marketing és Menedzsment tanszéke és a Multidiszciplináris Doktori Iskola keretében indítottuk el azt a kutatómunkát, amely a hazai biofogyasztási szokások és értékrend feltárására irányult. A biofogyasztást befolyásoló tényezők kutatására szolgáló kérdőíves felméréseket 2005.

decemberében kezdtük meg, összesen 275 egyetemi és főiskolai hallgató megkérdezésével. A felmérést 2006-ban nagyrészt a felnőtt lakosság körében folytattuk, összesen 571 fős mintán. A felmérések alapján kirajzolódottak a ma még alacsony hazai biofogyasztás okai, a növekedés főbb akadályozó tényezői, de egyben a jövőbeni fogyasztás motiváló faktorai is. Kutatásainknak a zöldmarketing szempontjából releváns fáziseredményeit a következő diagramokkal szemléltetjük.

Az első kérdéskör a különféle vegyszerek, köztük a permetezőszerek és tartósítószerke károsító hatásainak ismeretére, érzékelésére irányult. A megkérdezettek igen hasonló arányban tartották károsnak a kérdőívben felsorolt szennyező forrásokat, amint azt az 1. diagram mutatja. Az élelmiszereket károsító vegyszerezés magas említési aránya arra utal, hogy a fogyasztók egyre inkább érzékelik a biotáplálkozás fontosságát. A bioterméket ritkán vagy egyáltalán nem fogyasztók körében a nemfogyasztás okait vizsgáltuk (2. diagram).

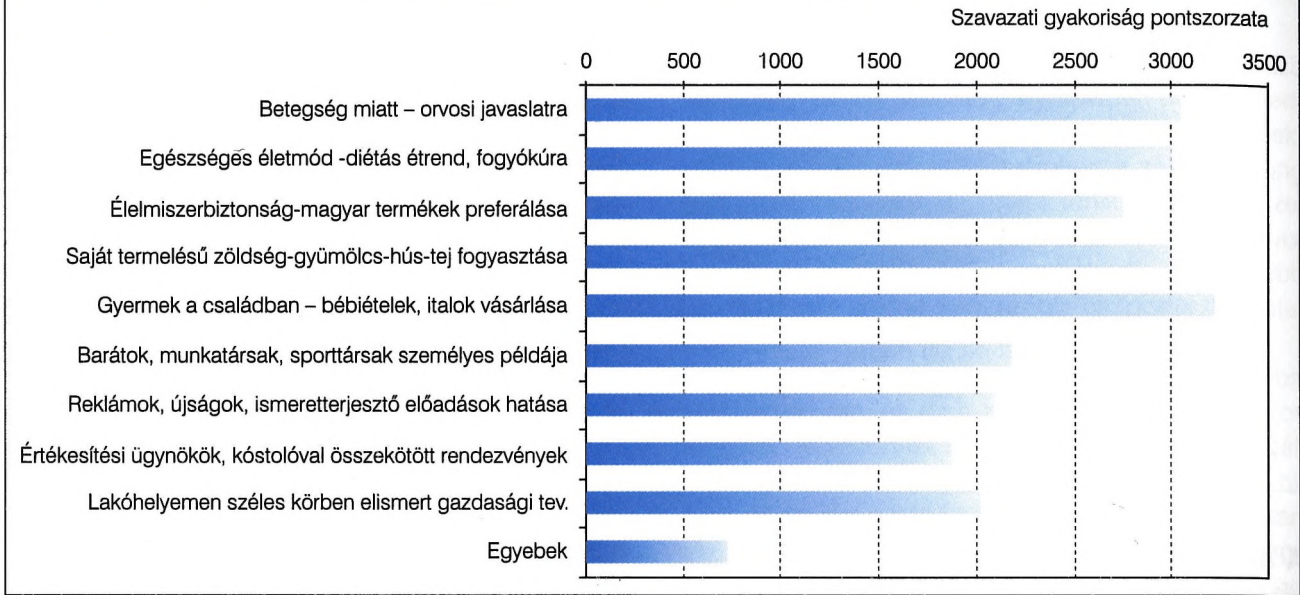
2. diagram

BIOTERMÉKEK NEMFOGYASZTÁSÁNAK OKAI
2006. évi felmérés 571 fős mintán

3. diagram

BIOFOGYASZTÁSI ATTITŰD VIZSGÁLATA 2006. évi felmérés 571 fős mintán

Kissé meglepő az az eredmény, hogy a magas ár nál is fontosabb gátló tényezőnek bizonyult a beszerzés körülményessége. Ezen kívül igen magas említési arányt kapott a saját biotermesztés, ami torzítja a rangsort, mert éppen hogy nem jelent elzárkózást a biofogyasztástól, sőt az egész család egészséges étkezésének biztosítója.

A biofogyasztási attitűd vizsgálata a fogyasztás fő indítékaira kérdezett rá. Nem meglepő, hogy igen sok megkérdezettnél vezet a gyermek érdeke, ez

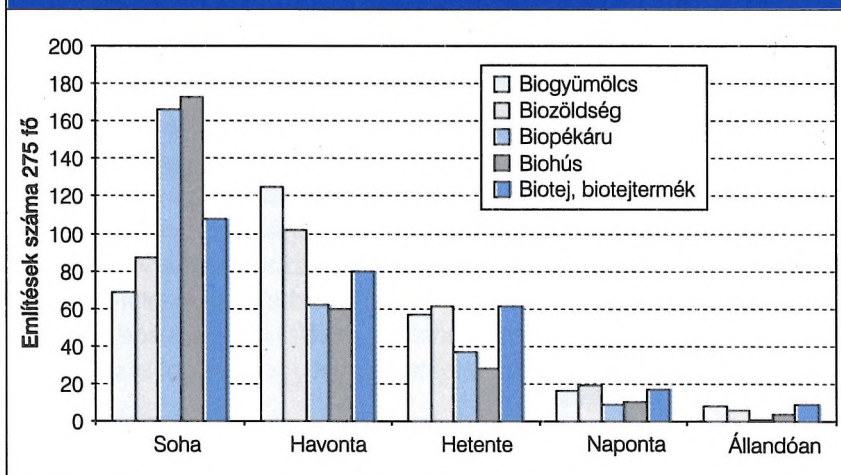
követi a betegség miatti átállás, majd az egészség megőrzése iránti igény. Jóval kisebb említési arányt mutat a reklámhatás, illetve a rokonok, ismerősök, ügynökök rábeszélésének hatása, amint az a 3. diagramon látható.

Felméréseinkben kíváncsiak voltunk a különféle biotermék-kategóriák kedveltségére is, amit a fogyasztás gyakorisága alapján ítéltünk meg. Eszerint a felmérés kezdetén a rendszeres biofogyasztók körében a biogyümölcs és a biozöldség volt a legkedveltebb termékfajta, a legkisebb kedveltségi arányt pedig a biopékáru és biohús mutatta, ami biofogyasztási kultúránk tipikus kezdeti hiányossága. A bioélelmiszerek fogyasztásának gyakoriságát szemléletesen mutatja a 4. diagram, amelyen a rendszeresen, szórva nyosan, illetve soha nem fogyasztók megoszlását ábrázoltuk.

A felmérés szerint a biopékáru és a biohús az a termékkör, amelyet a legtöbben soha nem fogyasztanak. Havonta a legtöbben a biogyümölcsöt fogyasztják. A hetente fogyasztók termékszerkezetében a biozöldség vezet, amely feltehetően a hétfévi, kö-

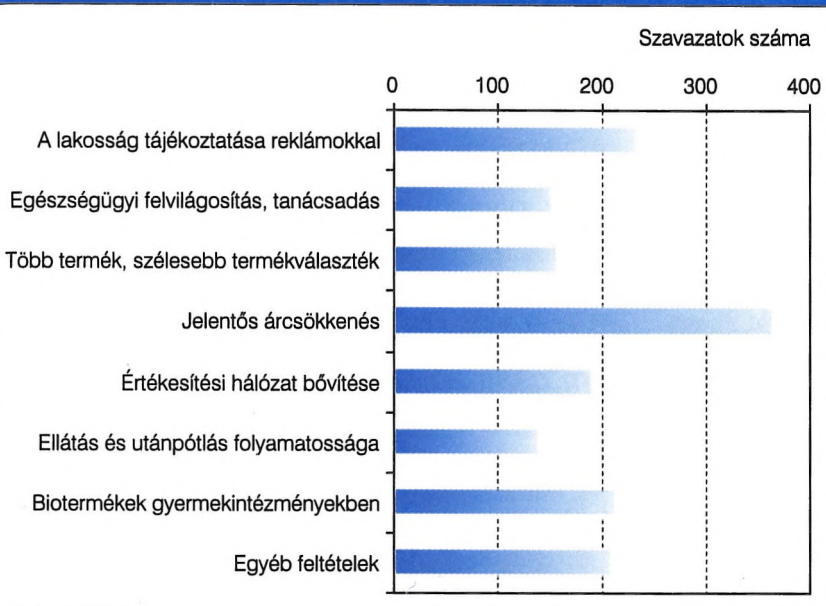
4. diagram

BIOÉLELMISZEREK FOGYASZTÁSÁNAK GYAKORISÁGA a 2005. évi felmérés alapján

5. diagram

A 2010. ÉVRE TERVEZETT NÖVEKEDÉS SZÜKSÉGES FELTÉTELEI 2006. évi felmérés 571 fős mintán

zős családi étkezés szokására vezethető vissza, míg a biogyümölcs fogyasztása inkább egyéni szokáshoz kötődik. Ezt támasztja alá az is, hogy a naponta fogyasztók körében megint a biogyümölcs vezet, míg az állandóan fogyasztók körében a biogyümölcs és a biozöldség hasonló szavazati arányt kapott, ami már inkább a nagyfokú biotudatosság eredménye.

A fáziseredmények közül egy végső, jellegzetes megállapítás kívánkozik még ide a zöldmarketing szemszögéből. Azt kérdeztük a fogyasztóktól, hogy szerintük milyen változásokra lenne szükség leginkább a hazai bioélelmiszer-fogyasztás jelentősebb növekedéséhez. A felsorolt tényezők fontosságának összehasonlítására az egy-egy megkérdezett által legfontosabbnak tekintett tényező említéseinek számát szemlélteti az 5. diagram. Ennek alapján a gyakoribb fogyasztás legerősebb motiváló tényezője az árcsökkenés lenne, utána a lakosság jobb tájékoztatása következik – például reklámokkal – és ezt követi a biotermékekhez történő hozzájutás lehetősége a gyermekintézményekben.

Biztató eredmény az is, hogy az értékesítési hálózat bővítését, a nagyobb választékot és az egészségügyi felvilágosítás szerepét szintén igen magasra értékelték a megkérdezettek. Ez arra figyelmeztet, hogy a hazai jövedelmi viszonyok javulásával mindhárom tényező hasonló fontossággal lép előtérbe,

bőséges teendőt szolgáltatva a zöldmarketingnek a fogyasztás fokozása érdekében.

A felmérések eredményeinek feldolgozása most folyik, és reményeink szerint megerősíti majd a bioélelmiszer-értékesítést és fogyasztást gátló okokra, ellentmondásokra, akadályokra vonatkozó hipotéziseinket. A teljes adatfeldolgozást, és annak SPSS-kiértékelését követően a bioélelmiszeri lánc kulcsszereplőivel készíttendő mélyinterjúk alapján konkrétan is meghatározhatók majd a hosszú távú versenyképességhez szükséges, tartós sikerre vezető termékstratégiák, és az ezek megvalósításához szükséges fejlesztési, együttműködési és zöldmarketing teendők.

A ZÖLDMARKETING LEHETŐSÉGEI

A biogazdálkodás túl lassú hazai fejlődésének okai ismertek. Az elvégzett kutatás eredményei nyilvánvalóvá teszik, hogy a szemléletformálás, bio-tájékoztatás terén sok még a lehetőség és a tennivaló, a zöldmarketing sokat tehet hazai biofogyasztásunk növekedése érdekében. A széles lakossági körnek címzett környezetbarát reklámok azonban világszerte elsősorban a tőkeerős nagyvállalatok eszköze, a hazai élelmiszeripart pedig – beleértve a nyersanyag-szolgáltató hazai agrárgazdaságot is – sem kiterjedése és tőkeereje, sem érdekeltisége nem erősíti abban, hogy jobban népszerűsítse a bioélelmiszereket, és fokozza a biofogyasztás iránti hajlandóságot. Ma még elsősorban a bioélelmiszer-kereskedelem terén hozhat nagyobb eredményt a marketingaktivitás növelése, amely jelenleg nem kifejezetten a hazai termesztést és feldolgozást támogatja.

A zöldmarketing mind növekvő szerepét mindenek ellenére Magyarország számos olyan sajátossága támogatja, amely más EU-országokra kevésbé jellemző. Hazánk ilyen sajátos értékei például a következők:

- Nagy kiterjedésű művelésre alkalmas, jó termőképességű földterület,
- kedvező természeti adottságok, éghajlati és ökológiai viszonyok,

- az agrártermelés és agrárképzés jó hagyományai,
  - a hungarikumok ismertségének, világviszonylatú hírnevének márkaerősítő hatása,
  - s végül, de nem utolsó sorban a magyar agrártermékek, köztük a biotermékek szigorú minősítési rendszerre épülő kiváló minősége.
- Erkölcsi kötelességünk örökölt értékeinket meg-

partnerként megnyerni az egészségügyi szervezete-
ket a biofogyasztási marketing sokoldalú támogatá-
sára – közös teherviselésre a marketingben, majd
osztózásra az elért eredményekben, megtakarítások-
ban.

A biofogyasztás fokozásának főbb akcióirányai le-
hetnek a következők:

„Elgondolkodtató, milyen teremtő ereje van az olyan szavaknak, mint 'reformtáplálék', 'vegyszermentes', 'biotermesztésű', 'natúr', 'biotikus' stb. – e szavak a fogyasztó önértékelését, biztonságérzetét erősítik. Jobban kihasználhatnánk ezt a lehetőséget – nem csak a késztermékek címkézésében, hanem már a megnevezésükben, sőt a biotermesztési – értékesítési lánc szereplőinek egymás közti kommunikációjában is.”

őrizni, ésszerűen hasznosítani az egészségesebb társadalom érdekében, és megőrizni a jövő generációk létfeltételeit. Ehhez segítheti hozzá az élelmiszeripart és kereskedelmet a zöldmarketing, a többi között a következőkkel:

- a biotermékek széles választékának megismertetésével,
- az egészségüggyel karöltve a hazai lakosság biotudatosságának erősítésével,
- az értékesítési csatornák kiszélesítésével, a választék bővítésével, a biotermékek elérhetőségének növelésével,
- a létező és ismert igények magasabb színvonalú kielégítésével – tartalmasabb és színvonalasabb termékválasztékkal és vevőgondozással,
- a kielégítetlen hazai keresletet feltáró piackutatással,
- új igények generálásával, nagyrészt a javuló tömegtájékoztató hatására,
- s végül a magyar biotermékek exportképességének és exportmarketingjének fokozásával.

Akcióirányok

Nagy szükség van olyan felmérésekre és elemzésekre, amelyek rávilágítanak a biofogyasztás fokozódása és az egészségügyi kiadások csökkenése közötti összefüggésre. Ennek alapján lehetne stratégiai

- A versenyképesebb és jövedelmezőbb bioélelmiszerek részarányának és volumenének növelése.

- Országos agrárstratégia kidolgozása, s ennek keretén belül – a támogatási lehetőségeket is kihasználva – a többi EU-tagállammal összehangolt bioélelmiszer-termelési és értékesítési taktikák, akciótervek összeállítása.

– Biotermelők együttműködése a biotermékeket hasznosító vendéglátóipari vállalkozásokkal, étkeztetési intézményekkel, élelmiszerfeldolgozó és exportáló vállalkozásokkal a magasabb minőség és szélesebb választék érdekében.

- Termelői és kereskedői szövetségek a marketingmunka hatékonyságáért, a bio-értékesítés volumenének és jövedelmezőségének növeléséért.

A marketingkommunikáció eszközei

A cikkünk elején hivatkozott forrásmunka felhívja a figyelmet a *zöldmarketing szómágiájára*, és annak tudatformáló hatására. A szerző meggyőző iróniával jellemzi a biofogyasztó önmaga által kreált, néha mesterkélt jó közérzetét: „A natúrhatnám polgár kevert fogyasztási struktúrával jellemezhető. Ugyanolyan örömmel vásárol, mint a diszkontfogyasztó, de érzelmeit megnevesíti, hogy biotermék került veszőből font kosarába. A vásárlói élvezetbe hozzátartozik az ökológiai felelősség megélése: lám, vigyázok a bolygóra, hisz biobanánt vettem!”¹

Valóban elgondolkodtató, milyen teremtő ereje van az olyan szavaknak, mint „reformtáplálék”, „vegyszermentes”, „biotermesztésű”, „natúr”, „biotikus” stb. – e szavak a fogyasztó önértékelését, biztonságérzetét erősítik. Jobban kihasználhatnánk ezt a lehetőséget – nem csak a késztermékek címkézé-

¹ Szvetelszky Zsuzsanna (2003): A natúrhatnám polgár. Liget, 2003/9.

sében, hanem már a megnevezésükben, sőt a biotermesztési – értékesítési lánc szereplőinek egymás közti kommunikációjában is. Ilyen és hasonló mágikus szavakat lehetne használni például egyes termékek márkanévének megválasztásában, a cég vagy a termék logójának megtervezésében, majd a széles körű reklámkampányban is.

Az egészséges táplálkozás iránt közömbös fogyasztóra kevésbé hatnak a rábeszélő reklámok, e fogyasztói körben vagy egyáltalán nem, vagy csak lassan remélhető változás a fogyasztó magatartás terén. A legfontosabb célcsoportot azok a reménybeli fogyasztók képezhetik, akik kevésbé ismerik a választékot, és hiányolják a jobb hozzáférhetőségét. Az ő fogyasztói magatartásukat erősítheti a biotermékek jobb terítése, a kereskedők vonzóbb értékesítési csatornapolitikája, és hozzájuk érdemes eljuttatni minden lehetséges eszközzel a biotermékekről szóló, minél frissebb és gazdagabb információt.

Járolékos hatások

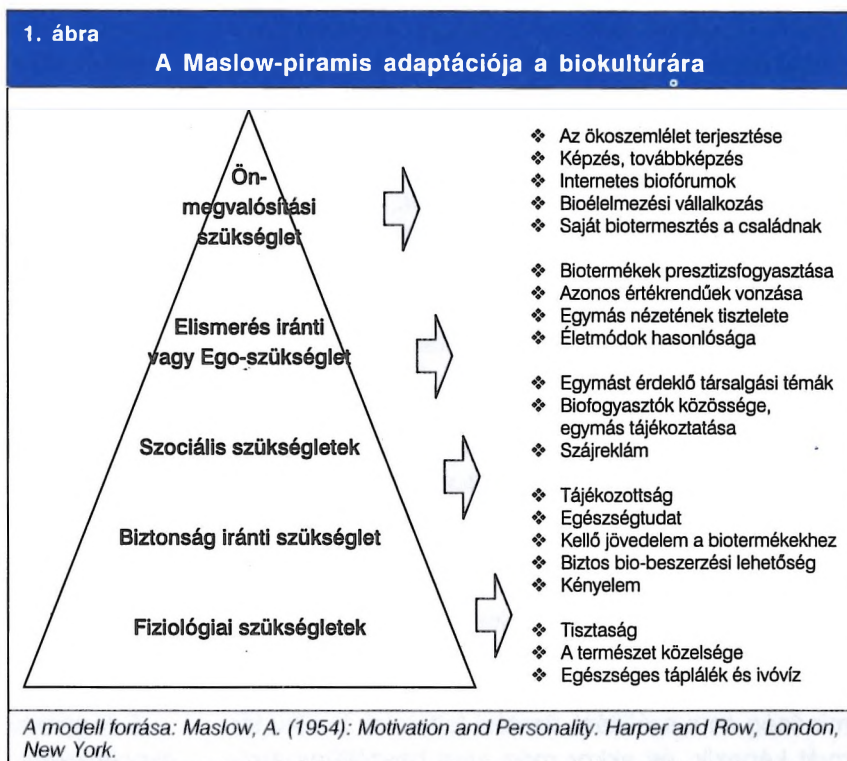
A biofogyasztás népszerűsítésének járulékos hatásai is biztatóak lehetnek. Az egészségtudatos és környezettudatos szemlélet összekapcsolása kihat a természet szeretetére, a természeti környezet igényére, és megóvásának hajlandóságára is. A cikk elején idézett mértékletesség összhangban áll Gerd Gerken metatrendjének egyikével, az „új szerénység” mozgalmával, amely gyakran éppen a tehetősebb fiatalok körében hódít.¹ E fiatalok mindinkább elfordulnak a fogyasztói társadalom üres értékeitől, és helyettük a Maslow-féle szükségleti hierarchia magasabb szintjeihez tartozó értékeket, a közösségi élet, egymáshoz tartozás, elismertség, szeretet értékeit hangsúlyozzák. Az 1. ábrán Abraham Maslow eredeti modelljének bioélelmészeti kultúrára adaptált változatát mutatjuk be.

A új szerénység mozgalmának vezérelve a már idézett *mértékletesség, és a természetesség*. A mozgalom képviselői elutasítják a

fogyasztói társadalom mennyiségi és hatékonysági szemléletét, szembefordulnak a tömegfogyasztással, a biofogyasztás felel meg mértékletességi és természetességi elvüknek. Egészséges életfelfogásuk, pozitív értékrendjük viszonylag gyorsan terjed. Nem csupán az egészséges táplálkozásra, hanem az egészséges életmód más tényezőire is figyelnek. Éltető elemük a szabad levegő, a mozgás, az együttlét, a takarékos fogyasztás. Mindez erősíti a közösségi érzést, és jó hatással van az egyének önértékelésére, közérzetére, egészségére. Az ő érdeklődésüket szintén igényesebb választékkal, tartalmas és szakszerű tájékoztatási kampányokkal lehet fokozni. S mivel e fiatalok általában a tehetősebb családokból kerülnek ki, a bioélelmiszerek az ő esetükben presztízs fogyasztás tárgyát is képezhetik, ilyen irányú vásárlási hajlandóságuk tehát közös értékrendjükre hivatkozó marketingkommunikációval erősíthető.

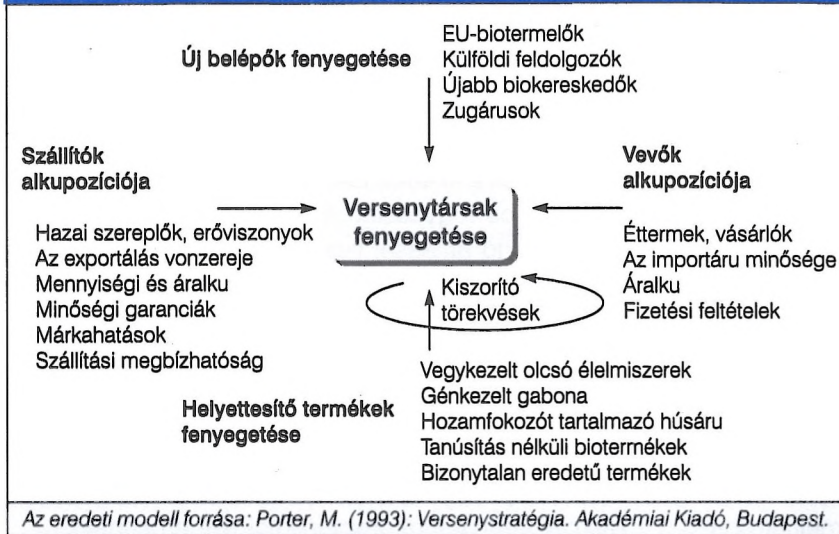
Stratégiai szövetkezés

A biotermesztők, feldolgozók és kereskedők együttműködése stratégiai szövetségek keretében hozhatna lendületes fejlődést a hazai biotermesztés és biofogyasztás területén. A biotermesztő agrárvállal-

1 Gerken, Gerd (1993): A 2000. év trendjei. Akadémiai Kiadó, Budapest.

kozások elsődlegesen beszállítói szerepet töltenek be, nagyrészt a feldolgozóknak, kisebb arányban kereskedőknek szállítanak nyers vagy gyengén feldolgozott biotermékeket. A szemléletformálás e cégeknek elemi érdeke lenne, de működésük jellegénél fogva sem igényük, sem lehetőségük nincsen a szélesebb reklámozásra. Marketingtevékenységük a partnerkeresésben, kapcsolatépítésben merül ki, és legfeljebb az árképzés, árpolitika eszközével élhetnek, ha rövid távon sikeresebbek akarnak lenni. Közepes időtávon terjeszkedésüket erősen meghatározzák a kialakult piaci erőviszonyok.

A feldolgozó vállalatok – a Porter-féle klasszikus öt versenyerő-modellnek megfelelően – köztes helyet foglalnak el a beszállító agrárvállalkozások és a termékeket értékesítő kereskedelmi vállalkozások között, amint az az alábbi, adaptált ábrán látható. Az agrártermékek beszállítóinak ők a vevői, feldolgozott termékeiket pedig a kereskedelmi vállalkozásoknak adják el, ott ők a beszállítók. A 2. ábrán látható adaptációnk a versenyerők néhány konkrét megnyilvánulási tényezőjét szemlélteti.

A bioterméket feldolgozó vállalkozás a meglévő versenytársak támadásainak keresztüzében próbálja megőrizni és erősíteni alkupozícióját a lánc másik két szereplőjével. Ez nem csupán áralku: a minőség és a szállítási, fizetési feltételek is alku tárgyát képezik, és akkor még nem beszéltünk arról, hogy a láncvégi kereskedő vállalkozás milyen polcstratégiát folytat majd a magyar biotermék kelendősége érdekében – erre pedig a lánc elején és köze-

pén álló másik két szereplőnek egyáltalán nincs ráhatása.

Az új belépők már EU-csatlakozásunk előtt is erősen fenyegették a hazai élelmiszerpiacot, a helyettesítő termékek pedig óriási választékban léteznek a kialakult versenypiacon. Mit tehetnek tehát a magyar vállalkozók? Néhány lehetőség a marketing eszköztárából:

- Hazai biotermékek erőteljesebb reklámozása, márkázása
- Hagyományőrzés, hagyományteremtés
- Népszerűsítő rendezvények, kóstolók szervezése
- Egészségügyi intézményekkel közös tájékoztatók, reklámkampányok

- Szakmai tanácskozások, konferenciák a bioélelmiszerlánc szereplőivel
- Környezetvédelmi, egészségügyi ellenőrző és minőségvizsgáló intézmények kutatásai, kampányai
- A hazai biotermesztést és feldolgozást erősítő cégstratégiák
- A hazai bioélelmiszerlánc nemzetközi terjeszkedését erősítő marketingakciók – termékfejlesztés, márkapolitika, árpolitika
- A tájékoztatás, képzés, továbbképzés körének szélesítése
- Az érdekeltek körében stratégiai szövetségek kialakítása
- Az öko címkézés gyakorlatának kiszélesítése és továbbfejlesztése

Tisztességes vevőtájékoztatók, vevőszolgálat

Az érdekeltek stratégiai szövetségének megteremtése nyithat utat a hazai biotermékek exportjának kiterjesztésére, amely hazánk kis földrajzi mérete miatt is, de központi fekvésének köszönhetően is szinte egyetlen járható útja a hazai bio-iparág fellendítésének. Az ebből eredő költségkímélőbb termelés, és nagyobb értékesítési volumen adhatna reális alapot a termékek árcsökkentésére, amely a mai jövedelmi viszonyok mellett is jelentősen fokozhatná hazai fogyasztást.

A fogyasztói bizalom erősítését szolgálhatná az öko címkézés gyakorlatának kiszélesítése és továbbfejlesztése, valamint a tisztességes vevőtájékoztatók, vevőszolgálat. A fogyasztóban jobban kellene tudatosítani, hogy a biofogyasztás mi mindenben szol-

gálja az ő egészségét, környezetének védelmét, tisztaságát – nemcsak a termék részéről, hanem a gyártás, csomagolás anyaga, technológiája, energiaigénye és újrafelhasználhatósága tekintetében is.

Az átfogó környezetvédelmi szemlélet rohamosan telítődő és nem tágítható Földünk állapota iránt egyre szélesebb lakossági rétegekben ébreszt igényeséget, növekvő felelősségtudatot. A többi között fontos lenne népszerűsíteni azt a széles tömegtájékoztató irodalmat, amely a könyvkereskedések polcain várakozik az érdeklődő olvasóra. A biofogyasztás lehetőségeit és előnyeit hangsúlyozó szórólapok, vevő-kereskedő találkozók, tájékoztató kiadványok, filmek, rendezvények mellett önkormányzati kampányok is segíthetnék a lakosság átállását az egészségesebb táplálkozásra.

FELHASZNÁLT IRODALOM

GERKEN, GERD (1993): A 2000. év trendjei. Akadémiai Kiadó, Budapest.

HOFER MÁRIA – VARSÁNYI JUDIT (2006): A regionalitás szerepe a biofogyasztás térhódításában. Előadás és konferenciakiadvány. In: Józsa László-Rechnitzer János-Varsányi Judit–Beszteri Béla (szerk.) „Versenyképesség és regionalitás – Megújulási válság és leküzdése” c. tanulmánykötet (125–136. oldal) MTA VEAB – SZE MTDI Veszprém – Győr, ISBN: 963 7385 80 0. Megjelent 2006. decemberében.

HOFER MÁRIA (2005): A Gerken-féle metatrendek szerepe a kis- és középvállalkozások termékstratégiájában. Előadás: Győr, 2003. november 25. és In: Varsányi Judit (szerk., 2005): „Kis- és középvállalkozások az Európai Unió küszöbén” c. tanulmánykötet. Széchenyi István Egyetem JGK, Győr, ISBN: 963 7175 23 7, 2005. január, 77–91. o.

HOFER MÁRIA (2006): Valóban pénzkérdés-e a biofogyasztás Magyarországon? Előadás és konferenciakiadvány az I. KHEOPS „Kihívások és trendek a gazdaságban és a közszférában napjainkban” c. tudományos konferenciáján Mór, 2006. május 31. In: Svéhlik Csaba (szerk., 2006) CD-előadáskötet, ISBN: 963 2298 497, 47–55 oldal.

HOFER MÁRIA – VARSÁNYI JUDIT (2005): Ökobarát élelmiszerek esélyei hazánkban. In: Beszteri B. (szerk., 2005): Fenntartható fejlődés, fenntartható társadalom és integráció II. Székesfehérvár 2005. KJF- MTA VEAB, ISBN 963 9558 48 6, 2005. április 28, 17–28. oldal

HOFER MÁRIA – VARSÁNYI JUDIT (2007): Regional Characteristics of Organic Food Production & Consumption. In: Gulyás László (szerk.): „Régiók a Kárpátmedencén innen és túl”. Konferenciakötet. Eötvös József Főiskola, Baja. ISBN 978-963-7290-52-7

HOFER MÁRIA (2007): Versenyképes termékstratégia egy egészségesebb társadalomért. Konferencia-előadás. XI. Apáczai Napok, „Értéktörzés és értéktéremtés” Tudományos Konferencia, Értékek és kultúra szekció, Győr, 2007. október 18–20.

HOFER MÁRIA – VARSÁNYI JUDIT (2007): Better Health by Organic Foods – Non-profit Marketing Aspects of Consumption International Congress on Public and Non Profit Marketing. Braga, Portugal 14–15 June, 2007.

HOFFMANN ISTVÁNNÉ (2000): Stratégiai marketing. Budapest, Aula Kiadó

JÓZSA LÁSZLÓ (2001): Marketing–reklám–piackutatás I–II. Göttinger Kiadó, Veszprém

JÓZSA LÁSZLÓ (2003): Marketingstrategy – Marketingstratégia. KJK–KERSZÖV, Budapest

KEREKES SÁNDOR – KISS KÁROLY (szerk. 2003): A megkérdőjelezett sikerágazat. MTA Társadalomkutató Központ, Bp.

KOTLER, P. – KELLER, K. L. (2006): Marketing-menedzsment. Akadémiai Kiadó, Budapest.

KUNSÁGI ANDREA (1995): Hogyan láttassuk termékünket a fogyasztóval? Vezetéstudomány 6.

MASLOW, A. (1954): Motivation and Personality. Harper and Row, London, New York.

PORTER, E. MICHAEL (1993): Versenystratégia. Iparágak és versenytársak elemzési módszerei. Akadémiai Kiadó, Budapest.

REKETTÉ GÁBOR (1997): Értéktéremtés a marketingben. KJK, Budapest.

ROSZIK PÉTER (2004): Az ökológiai gazdálkodás helyzete és kilátásai Biokontroll Hungária Kht, Budapest

SCHUMACHER, E. F. (1991): A kicsi szép. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest

SMITH, T. M. (1998): The Myth of Green Marketing: Toronto, University of Toronto Press. Boda Zsolt könyvismertetése nyomán, Kovász, IV: évfolyam, 1–4. szám, 2000. Tavasz-Tél.

SZVETELSZKY ZSUZSANNA (2003): A natúrhatnám polgár. Liget, 2003/9.

TÖRÓCSIK MÁRIA – VARSÁNYI JUDIT (1998.): Termékstratégia emocionális és racionális közelítésben. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

TÖRÓCSIK MÁRIA (2003): Fogyasztói magatartás trendek. KJK-KERSZÖV, Budapest

A szerzők a győri Széchenyi István Egyetem Marketing és Menedzsment Tanszékének munkatársai